

Наталія ДРОБЯЗКО
(Батурин)

Маєтки родини Кочубеїв поблизу м. Батурина

Упродовж 2011–2012 років науковцями НКЗ “Гетьманська столиця” (м. Батурин) були здійсненні науково-етнографічні експедиції до сіл Кинашівка, Ярославець і Дубовичі, де з кінця XVIII – до початку XX ст. розміщувалися маєтки, що належали представникам родини Кочубеїв. Завдяки цим експедиціям, а також вивченню архівних документів, численних публікацій і спогадам старожилів було вивчено 9 маєтків родини в м. Батурин, селах Головеньки, Дубовичі, Кинашівка, Мала Загорівка, Стара Гута, Тиниця, Ярославець і хут. Ретик. Була також складена карта розміщення садиб на території сучасних Чернігівської та Сумської областей (див. Додаток).

Найбільш відомою та дослідженою є садиба Кочубеїв у м. Батурин. У квітні 100 р. генерального писаря Василя Леонтійовича Кочубея було обрано на посаду генерального судді й, імовірно, тоді ж надано в користування будинок Генерального суду та 130 десятин землі навколо нього.

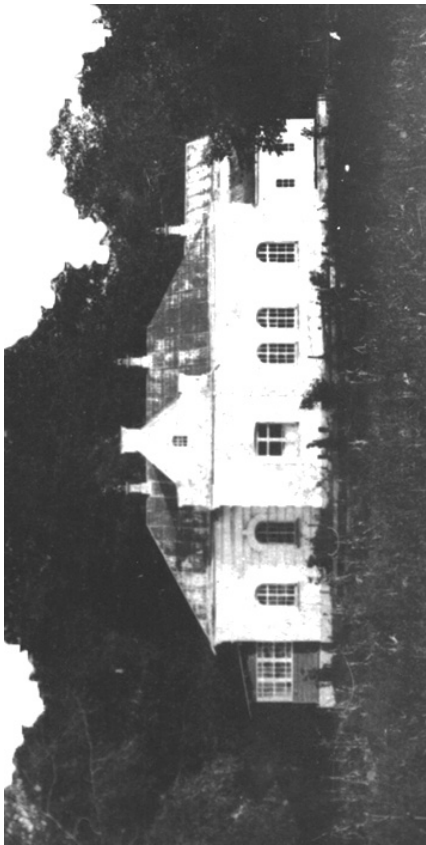
Відомо, що в 1709 р. всі житлові будинки в Батурині були зруйновані, і “збереглися тільки залишки будинку В.Л. Кочубея” [1]. Опис маєтку Кочубея в м. Батурині за 1836 р., який нині зберігається в Державному архіві Чернігівської області підтверджує, що батуринський будинок Кочубеїв належав у певний період Розумовським. Але потім він знову повертається до своїх попередніх власників. Ймовірно це сталося після 1856 р., коли Батуринська економія переходить до державної скарбниці, з якої нащадки Кочубея її викупляють. У їхній власності маєток перебував до 1917 р. і останнім господарем був Василь Петрович Кочубей.

Неподалік Батурина на р. Малий Ромен за 8 км від районного центру м. Бахмач, знаходиться с. Тиниця (Чернігівська обл.). До 1695 р. с. Тиниця була ранговим володінням гетьмана І.С. Мазепи, а потім перейшла у власність до Василя Леонтійовича Кочубея. На жаль, ніяких архівних документів про передачу села генеральному писарю на даний час не виявлено.

У 1698 р., після одруження небожа Івана Мазепи Івана Павловича Обідовського з Ганною Василівною Кочубей, с. Тиниця зі значною територією навколо була подарована молодому подружжю.

За універсалом гетьмана Данила Апостола від 20 серпня 1730 р. Василю Васильовичу Кочубею, сину страченого генерального судді, перейшли у володіння 40 дворів у с. Тиниця. Пізніше, за заповітом В.В. Кочубея, у 1743 р. село було розділене між його синами – Петром і Павлом. Оскільки Петро був неодружений і спадкоємців не мав – після його смерті за роздільним актом між братами 1769 р. Павло Васильович Кочубей одержав у с. Тиниці 60 дворів.

Далі с. Тиниця переходить у власність небожа Павла Васильовича – Василя Васильовича Кочубея (1750–1800). Після смерті останнього, за заповітом дружини Олени Василівни Туманської, у 1816 р. за роздільним актом село отримала їхня донька – Олена Василівна Махрова (Кочубей) (1793–1863). У 1841 р. на її кошти в селі була збудо-

угорі: будинок Кочубеїв у м. Батурин. Фото 1911 р. (ліворуч); Будинок-музей Генерального судді В. Кочубея в м. Батурин. Фото 2010 р. (праворуч)
унизу: будинок Кочубеїв у с. Тиниця. Фото 2011 р. (ліворуч); скарбниця Кочубеїв у с. Тиниця. Фото 2011 р. (праворуч)

вана невелика церква в ім'я Покрови Пресвятої Богородиці – дерев'яна на цегляному фундаменті. Після II Світової війни у приміщенні церкви працював сільський клуб. У 1976 р. за наказом радянської влади церква була розібрана.

Наприкінці XVIII ст. у Тиниці Галаганями було збудовано будинок та скарбницю. Будинок зберігся до нашого часу в первинних об'ємах і є пам'яткою архітектури. Збереглася й скарбниця поряд, у якій власники села свого часу зберігали одяг, книги, мундири, зброю. Надзвичайно цінним є Тиницький парк, відомий як пам'ятка садово-паркового мистецтва. Парк закладений Григорієм Павловичем Галаганом, який був одружений із Катериною Павлівною Кочубей, небогою Олени Василівни Маюрової [2]. Наступним власником Тиницької садиби був Василь Аркадійович Кочубей, потім – його дружина Марія Іванівна.

На сьогодні день маєток цілком занедбаний. Територія парку з 70 га зменшилася до 32 га, а будинок і скарбниця потребують капітального ремонту.

Ще одним із населених пунктів Чернігівщини, пов'язаних із Кочубеями, є с. Кинашівка (Борзнянський район Чернігівської обл.), розташоване за 4 км від районного центру.

Першим власником садиби в Кинашівці був Василь Леонтійович Кочубей. У документі від 8 липня 1707 р. говориться, що він володів “с. Конашевкой Борзенской сотни” [3]. Наступним власником, за універсалом гетьмана Івана Скоропадського від 14 грудня 1708 р., стає полтавський полковник Василь Васильович Кочубей, який отримує село у володіння. Пізніше, за заповітом В.В. Кочубея, Кинашівку з двором, греблею та млином отримав його молодший син Петро, який не був одружений і спадкоємців по собі не залишив.

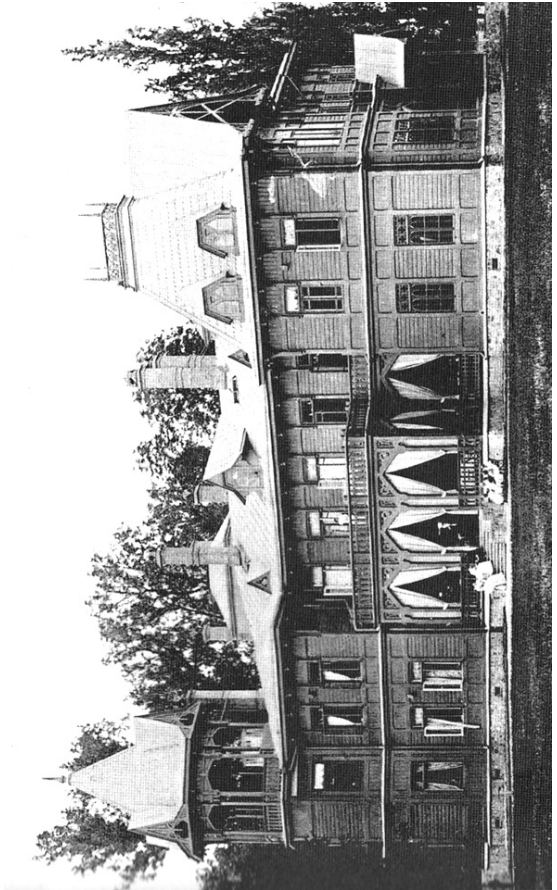
Після смерті П.В. Кочубея його рідний брат Василь (1728–1791) отримав із його володінь у с. Кинашівка 61 двір і 4 млини. Брат Павло (?–1786) в цьому ж селі – 6 млинів, які в 1779 р. продав рідному братові Василю. У 1781 р. В.В. Кочубей передав с. Кинашівку своєму сину Василю (1750–1800), який був одружений з Оленою Василівною Туманською (1762–1836). За її заповітом, складеним у 1816 р., Кинашівський маєток перейшов у володіння Олександрю Васильовичу Кочубею (1788–1866). Він був неодружений і своїх дітей не мав, – тож село заповів своєму небожу, кн. Михайлу Миколайовичу Кочубею, який став останнім господарем кинашівської садиби. Він у селі побудував приміщення для навчання “дядьківських дівчат” (збереглися до сьогодні, але знаходяться в поруйнованому стані). В 1909 р. М.М. Кочубей продав частину свого маєтку разом із млинами, спиртозаводом і деякими землями, а в 1913 р. назавжди полишив с. Кинашівку і виїхав до Санкт-Петербургу.

Наступний маєток родини Кочубеїв знаходився в с. Ярославець (Кролевецький район Сумської обл.). Василь Леонтійович Кочубей, генеральний писар, отримав у своє володіння с. Ярославець за універсалом гетьмана І.С. Мазепи від 20 листопада 1687 р. [4]. З того часу 7 поколінь Кочубеїв по лінії Василя Васильовича Кочубея були власниками цього села, перетворивши його в свій улюблений родовий маєток. За переказами маєток був гарний: в оточенні величезного парку розташовувалася центральна садиба з флігелями. Також на території маєтку була Благовіщенська церква, збудована Федором Кочубеєм, сином Василя Леонтійовича.

На сьогоднішній день на території маєтку Кочубеїв у с. Ярославець розташована сільська школа, в одній із кімнат якої розміщується музей, де зберігаються деякі речі родини Кочубеїв – піаніно, дзеркало, візитниця, комод, а також оригінальні фотографії

згорі:
корпус Кінашівської школи, яка побудована на кошти М.М. Кочубея. Фото 2011 р. (*ліворуч*); будинок М.М. Кочубея в с. Кінашівка. Фото початку ХХ ст. (*праворуч*)
унизу:
будинок Кочубеїв у с. Дубовичі. Фото 1898 р. (з книги В. Гурби "Дубовичі історико-красназничий нарис") (*ліворуч*); будинок Кочубеїв у с. Дубовичі. Фото 2012 р. (*праворуч*)

та документи. Від споруд Кочубеїв залишилися лише 2 будівлі. Перша – це будинок другої дружини Василя Аркадійовича – Марії Олександрівни Капніст, інша, перебудована – колишній флігель. Біля будинку М.О. Капніст знаходиться родинний склеп. Поряд гарний парк і мальовничий став площею 27 га. Парк був огорожений цегляним парканом від якого залишилася лише мізерна частина.

Упродовж 320-ти років доля сусіднього с. Дубовичі (Кролевецький район Сумської обл.) була пов'язана з родиною Кочубеїв. У 80-х роках XVII ст. село, орні землі, ліси та пасовища навколо за універсалами різних гетьманів поступово переходять у володіння Василя Леонтійовича Кочубея. До 1743 р. с. Дубовичі та хут. Ретик належали старшому сину Василя Леонтійовича та Любові Федорівни – Василю Васильовичу Кочубею. За духовним заповітом він розділив маєтки між своїми синами. Старший син Семен отримав с. Жуки, “підстарший” Василь – с. Дубовичі, Ярославець та хут. Ретик [5].

У 1777 р. Василем Васильовичем Кочубеєм у центрі с. Дубовині було розпочато будівництво храму Різдва Пресвятої Богородиці, який було освячено в 1783 р.

Після смерті В.В. Кочубея з 1878 до 1882 р. дубовичівський маєток потрапляє під опікунське правління. Ймовірно причиною тому було малолітство старшої доньки Варвари – на 1878 р. їй виповнилося лише 9 років. Тільки 2 вересня 1896 р., згідно з роздільним актом, родовий маєток Кочубеїв у с. Дубовичах переходить у її одноосібну власність.

У 1898 р. молода господиня завершила будівництво нового, дерев'яного двоповерхового будинку з розкішним оздобленням всередині й ззовні. Від цього будинку на сьогодні залишилася тільки частина, яка потребує реставрації. Окрасою дубовицького маєтку Кочубеїв був, і до нині залишається, парк, заснований ще на початку XVIII ст., який разом зі ставом займає площу 22 га.

Неподалік с. Дубовичі розташований хут. Ретик, що розташований вздовж однойменної річки. 18 лютого 1689 р. Василь Леонтійович Кочубей купив у дубовицького мельника Федора Михайловича “займище на млын на р. Ретик за 100 копь” [6], і того ж року, 14 березня, одержав гетьманський універсал на цю землю разом із дозволом “своим коштомъ засыпати греблю и по сидь воды построити мльнъ” [7].

Після подій 1708 р. Любов Федорівна Кочубей поселилася за 7 км від с. Дубовичі на хут. Ретик із молодшим сином Федором, де й прожила до своєї смерті (бл. 1726 р.). В 1710 р. у хуторі вона збудувала дерев'яний храм Успіння Пресвятої Богородиці, який у 1855 р. був перенесений до с. Дубовичі.

За універсалом гетьмана І.С. Мазепи від 10 квітня 1694 р. за В.Л. Кочубеєм затверджено “ку потребе и выгоде господарской мьсце в уезде Новгородском, на рьчце Улице”; при цьому генеральному писареві було дозволено “тот хутор осадою людей устроити, яко того будет вытягати потреба” [8]. А вже в універсалі від 1 квітня 1705 р. зустрічаємо пряму вказівку на те, що на цій території існувала гута “на рьчце Улице межею пустошали для устроения хутора, где тепер з ведома нашего гута ест заведена” [9].

Після смерті В.Л. Кочубея “слободка Улица” почала змінювати своїх господарів. Спочатку була затверджена універсалом гетьмана І. Скоропадського від 15 грудня 1708 р. та царською грамотою Петра I від 12 березня 1710 р. за вдовою й дітьми страченого генерального судді, а потім дісталася молодшому сину, значковому (пізніше бунчуковому) товаришу – Федору Васильовичу Кочубею. Після його смерті с. Стара Гута і всі маєтки перейшли до старшого брата – Василя Васильовича Кочубея, полта-

вського полковника. Від останнього за заповітом 1743 р. – одному з його нащадків, сину Василю Васильовичу, статському раднику, предводителю дворянства Глухівського повіту. На той час у с. Старій Гуті розміщувався скляний завод.

Як бачимо, гетьман Іван Мазепа щедро обдаровував генерального писаря, пізніше генерального суддю – селами, полями, лісами, млинами... Крім великих маєтків, родина Кочубеїв володіла ще й невеликими селами: за універсалом від 7 січня 1689 р. отримав с. Головеньки Новомлинської сотні, пізніше – с. Мала Загорівка Борзнянської сотні [10].

У цілому, варто зазначити, що маєтки генерального судді В.Л. Кочубея та його нащадків – це невід’ємна частина історії Чернігово-Сіверського краю. Кочубеї внесли великий вклад у розвиток та розбудову садиб, парків, церков. Деякі з цих пам’яток уціліли до сьогодні, але з огляду на їх стан – здебільшого потребують негайної й невідкладної реставрації чи відновлення.

Будинок Кочубеїв у с. Ярославць. Фото 2012 р.

Джерела та література

1. *Цапенко М.* По равнинам Десны и Сейма. – М., 1967. – С. 83.
2. *Пляшко Л.А.* Подорож до міста XVIII ст. – К., 1980. – С. 85.
3. *Модзалевський В.Л.* Малоросійський родословник. Е – К. – К., 1910. – Т.2. – С. 527.
4. Там само. – С. 525.
5. *Гурба В.Г.* Дубовичі історико-краєзнавчий нарис. – К., 2012. – С. 40.
6. *Модзалевський В.Л.* Вказана праця. – С. 525.
7. Там само. – С. 525.
8. Там само. – С. 528.
9. *Модзалевський В.Л.* Гути на Чернігівщині. – К., 1926. – С. 95–97.
10. *Модзалевський В.Л.* Малоросійський родословник... – С. 527.

Дробязко Н.М. Маєтки родини Кочубеїв поблизу м. Батурина

На основі науково-етнографічних експедицій і архівних документів у даній роботі досліджуються маєтки родини Кочубеїв у околицях м. Батурина та їх доля на сьогоднішній день.

Ключові слова: маєток, Кочубеї, Батурин.

Дробязко Н.Н. Имена семейства Кочубеев вблизи г. Батурина

На основании научно-этнографических экспедиций и архивных документов в данной работе исследуются имена семейства Кочубеев в окружении г. Батурина, а также их судьба в нынешнее время.

Ключевые слова: имение, Кочубеи, Батурин.

Droblyazko N.M. The Kochubeys' estates in the Baturyn suburb

The Kochubeys' estates in Baturyn's suburb and their condition nowadays are revealed in the work. The research is made on the ground of ethnographical expeditions and archival documents.

Key words: estate, Kotchubeys, Baturyn.

[надійшло до редакції: 11.07.2012 р.]

Карта маєтків родини Кочубеїв поблизу м. Батурина

